

GYURCSIK PETRONELLA*

**AZ UNIÓS FINANSZÍROZÁSI FORRÁSOK ÉS A KKV-SZEKTOR
TELJESÍTMÉNYMUTATÓINAK ÖSSZEFÜGGÉSEI***THE RELATION BETWEEN EU SOURCES OF FUNDING
AND THE PERFORMANCE INDICATORS IN THE SME SECTOR***ABSTRACT**

Recognising the key role of small and medium-sized enterprises in the economy and society, supporting, expanding or financing the SME sector is a key issue of today's economic policy both on national and EU level. In addition to recognising the importance of the sector, the anomaly of access to funds owing to differences between SMEs and large companies has become obvious.

The aim of this study is to examine the national economic effect of development and growth generated by various EU measures on the most significant performance indicators of enterprises through the analysis of time series, map the types and alternatives of different EU funds and capital injections offered with the purpose of improving the capital situation of SMEs, as well as to describe the character of non-financial aids.

My theoretical research, which comprises the positive effects as well as the drawbacks of financial aids, is primarily based on the relevant EU directives, calls, calls for tender, previous studies and literature.

1. Bevezetés

A pénzügyi források közti választás alapvető kérdése, hogy hitellel vagy tőkével finanszírozzuk-e vállalkozásunk működését és növekedését. A vállalkozó illetve vezető a vállalkozás adottságaihoz mérten, a saját kockázatvállaló képessége alapján hozza meg finanszírozási döntését, amelynek függvényében fel kell térképeznie a piac által biztosított alternatívákat. A különböző pénzügyi intézmények számos lehetőséget kínálnak a külső források tekintetében, azonban a mikro-, kis- és középvállalkozások (kkv-k) számára – amelyeknek különösen nagy szükségük lenne rá – korlátozottan állnak rendelkezésre. Ennek hátterében a kkv szektort kifejezetten jellemző fedezethiány és az esetenként rövid, ezáltal bizonytalan kimenetelű működésükből is adódó, a hitelezőkkel, befektetőkkel szemben felmerülő kockázat áll.

A szektor további sajátossága, hogy a nemzetgazdaság rugalmas és eredményes működésének elengedhetetlen és meghatározó szereplői, így kiemelkedő jelentősége van a mikro-, kis- és középvállalkozások működéséhez és növekedéséhez szükséges pénzügyi források és a kedvező jogi szabályozás biztosításának.

Tanulmányom célja összefoglalni az Európai Unió (EU) által biztosított, széles körben elérhető, de folyamatos bővítés alatt álló finanszírozási lehetőségeket, valamint azok felhasználásáról készült különböző hatásvizsgálatok eredményeit. Ezt követően a Központi Statisztikai Hivatal nyilvános adatbázisaiban megtalálható adatok alapján az idősorelemzés módszerével megvizsgálom a hazai vállalkozások teljesítménymutatóinak alakulását a foglalkoztatottak létszámának, a nettó árbevételnek és a bruttó hozzáadott értéknek az ala-

* Gyurcsik Petronella PhD-hallgató, Szent István Egyetem Gazdálkodás- és Társadalomtudományi Kar Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola.

kulását, az Európai Unióba történő belépésünk óta – a rendelkezésre álló adatok korlátozottsága miatt – 2013-ig.

Kutatásom során arra keresem a választ, hogy összefüggésbe hozható-e a kkv-szektor makrogazdasági teljesítménymutatóinak javulása az uniós támogatásokkal és tőkejuttatásokkal.

2. Kkv-k az EU-ban

A kkv, mint fogalom tulajdonképpen három kisebb alcsoportot foglal magában, meghatározása a foglalkoztatottak létszámához, a mérlegfőösszeghez vagy a nettó árbevételhez kötött. Ez alapján beszélhetünk mikro-, kis- és középvállalkozásokról, amelyeknek besorolása az 1. táblázat alapján történik. További feltétel, hogy az állam vagy az önkormányzat közvetlen vagy közvetett tulajdonosi részesedése – tőke vagy szavazati jog alapján – külön-külön vagy együttesen nem haladhatja meg a 25 százalékot e-vállalkozások esetében.

1. táblázat. A kkv-k besorolása
Table 1. Classification of SMEs

	Alkalmazottak száma (fő)	Mérlegfőösszeg (millió €)	Árbevétel (millió €)
		vagy	
Mikrovállalkozás	<10	<2	<2
Kisvállalkozás	<50	<10	<10
Középvállalkozás	<250	<43	<50

Forrás: Saját szerkesztés a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló 2004. évi XXXIV. törvény alapján

A fent említett vállalkozások mind hazai, mind Uniós szinten a teljes vállalati szektor több mint 99%-át alkotják, valamint részesedésük az összes vállalkozás árbevételéből és a bruttó hozzáadott értékből szinte minden esetben meghaladja az 50%-ot. A foglalkoztatásban való szerepvállalásuk Magyarországon 70% feletti, 3 százalékponttal több, mint az EU-s átlag.¹ Tehát kijelenthetjük, a kkv-szektor a magyar és az európai gazdaság mozgatórugója, amelynek következtében nem meglepő, hogy működésükhöz, növekedésükhöz és versenyképességükhöz szükséges források biztosítása egyre nagyobb szerepet tölt be a külön kkv politikával is rendelkező Európai Unióban, a széles palettával rendelkező támogatások, kedvezmények és lehetőségek formájában.

A vállalkozások finanszírozási szokásait vizsgálva azt mondhatjuk, hogy az Egyesült Államokkal ellentétben az európai kkv-k általában hitel formájában jutnak forrásokhoz, részvényértékesítésre vagy kötvény kibocsátásra alig találunk példát, amelynek hátterében az eltérő piaci viszonyok és az eltérő jogi szabályozás húzódik meg. Az 1. ábra összefoglalja az EU 28 tagországban jellemző finanszírozási források alkalmazásának gyakoriságát.

A finanszírozási források prioritási sorrendje mellett az 1. ábra rámutat a vissza nem térítendő támogatások és kedvezményes kamatozású banki kölcsönök szerepére is. Láthatjuk, hogy a kis- és középvállalkozások alig egyharmada tartja relevánsnak ezt a fajta forrásszerzést.

A közvetlenül uniós intézményektől, valamint közvetve a tagországok erre kijelölt intézményein keresztül nyújtott vissza nem térítendő támogatások, továbbá – a teljesség igénye nélkül – hitelek, hitelgaranciák és kockázati tőke közül választhatnak a kedvezményezett vállalkozások. A továbbiakban részletesen bemutatott pénzügyi források mellett az adminisztrációs terhek csökkentése is a versenyképesség növelését hivatott elősegíteni.

1. ábra. Kkv finanszírozási források az EU-28-ban
Figure 1. Funding resources for SMEs in EU-28

Forrás: Saját szerkesztés a „Survey on the access to finance of enterprises” alapján

2.1. A kkv-szektorra fókuszáló uniós programok

Az előzőekben már említett fejlődést segítő intézkedések két nagy csoportját különböztetjük meg, így beszélhetünk a szabályozási, működési feltételek javításáról és az aktív fejlesztéspolitikáról.

A jogi szabályozás és a gazdasági környezet alakítása, javítása elsősorban az adózás, társadalombiztosítás, társasági jog, tulajdonjogok, számvitel, munkajog, engedélyezés és jogérvényesítés egyszerűsítésére, átláthatóságának és betarthatóságának javítására valamint kiszámíthatóságának növelésére irányulnak, amelyek nagyban hozzájárulnak a tranzakciós költségek csökkentéséhez.

Továbbá idetartoznak az unió által nyújtott üzleti szolgáltatások, beleértve a konzultációs és tanácsadói segítséget, coaching és mentorálási programokat, valamint képzéseket.

A nem pénzügyi segítségek közé sorolható az úgynevezett kkv-közgyűlés, amely minden évben lehetőséget biztosít a kkv-k közötti információcserére, a támogató és a támogatottak közelebb kerülésére.

Az uniós pénzügyi támogatások a beruházások finanszírozásának biztosítása mellett számos olyan gazdaság- és versenyélénkítő hatással bírnak, mint például a célzott üzleti támogatás és nemzetközi együttműködés előnyeinek biztosítása, a globális piacra törés és a nemzetközi értékláncokba történő bekapcsolódás elősegítése, új növekedési források (pl. „zöld” gazdaság, fenntarthatóság) előtérbe helyezése vagy az innováció térnyerése.²

A tényleges pénzügyi támogatások jelentős részét 2013-ig a vissza nem térítendő támogatások alkották, azonban a jelenlegi periódusban a hitelfinanszírozás vette át a domináns szerepet. Mindez a külső finanszírozás elégtelen kínálatára valamint az előzőekben már ismertetett, az európai vállalkozások finanszírozási sajátosságaira vezethető vissza.

A továbbiakban a kutatási területnek megfelelően a finanszírozással kapcsolatos programokat veszem górcső alá.

Az Európai Unió költségvetése az igazgatás finanszírozása mellett a közös és közösségi politikák, tevékenységek és célok megvalósítására fordítható forrásokat tartalmazza a 7 éves pénzügyi tervek rendszerében.

Az aktuális, 2014–2020 közötti pénzügyi időszakban a kis- és középvállalkozások szempontjából domináns finanszírozási forrást jelent a COSME és a Horizont 2020.

A COSME a vállalkozások versenyképességét, illetve a kis- és középvállalkozásokat segítő olyan program, amely hitelgaranciákon és tőkefinanszírozásokon keresztül kívánja

javítani a kkv-k forráshoz jutását és piacra törését, jelen programozási időszakban több mint 2 milliárd Eurós kötelezettségvállalás mellett.

A Horizont 2020 – Kutatási és Innovációs Keretprogram lehetőséget teremt a kis- és középvállalkozások számára, hogy innovatív termékeket és szolgáltatásokat tudjanak piacra vinni, amely Európa versenyképességének vezető szerepét hivatott megőrizni.

Az uniós források témakörében fontosnak tartom megemlíteni a 2007–2013 programozási időszak keretében a kohéziós politika hatékonyságának és fenntarthatóságának növekedése érdekében létrehozott speciális támogatási eszközöket, azon belül is a kkv-k finanszírozási forrásokhoz való hozzáférését javító JEREMIE programot, amelynek magyarországi végrehajtását az MV – Magyar Vállalkozásfinanszírozási Zrt. látja el. Ennek keretében indították el az Új Széchenyi Hitel Programokat, az Új Széchenyi Viszontgarancia Programokat, az Új Magyarország Kockázati Tőkeprogramokat és az Új Széchenyi Kockázati Tőkeprogramokat.

Az említett programok hatásaival, megítélésével a következő fejezetben foglalkozom.

2.2. Uniós támogatások megítélése

Az uniós támogatások hatásait több szempontból megközelítve már több országban is vizsgálták, pozitív eredményeket kapva. Illés et. al. (2012) a mezőgazdasági vállalkozások vonatkozásában a támogatások pozitív hatásaira hívták fel a figyelmet, és összességében is azt mondhatjuk, hogy a vissza nem térítendő támogatások, a többlet-beruházásokon keresztül, kedvező befolyással bírnak a gazdaságra. Azonban a HÉTFA Elemző Központ (2013) eredményei alapján, nemzetgazdasági szinten nincs kimutatható hatásuk a támogatásoknak Magyarországon. Álláspontjuk szerint, ez arra vezethető vissza, hogy a támogatásokat elsősorban olyan vállalatok kapják, amelyek nem szembesülnek érdemben a tőkepiaci finanszírozáshoz jutás nehézségeivel és támogatás nélkül is megvalósították volna projektjeiket, így a támogatások nem a valódi célcsoporthoz jutnak el, ezért hatásuk sem várható.

Ugyanakkor több nyugat-európai országban kimutatták a támogatások pozitív hatásait, elsősorban a foglalkoztatás és a K + F + I-beruházások területén, azonban a reál teljesítménymutatók vonatkozásában nincs érdemben kimutatható hatása a támogatásoknak.³

A fentieket is alátámasztva, Béres (2008) vállalati mérleg és eredménykimutatás valamint támogatási információk alapján összeállított adatbázison végzett kutatása során bebizonyította, hogy a vissza nem térítendő támogatások eredményeként a támogatott vállalatok tényleges többletberuházásokat valósítottak meg. Az AGENDA Consulting Kft. (2010) értékelése szintén az előbbi eredményre jutott, azonban mindkét vizsgálat egyetért abban is, hogy a támogatásoknak nincs hatása a vállalati teljesítmény (árbevétel, hozzáadott érték, exportértékesítés) alakulására. A foglalkoztatás tekintetében 2,5–3%-os növekedést mutattak ki a támogatott vállalkozások körében, azonban itt meg kell jegyezni, hogy valamennyi támogatás szerződéses feltételként köti ki az alkalmazásban állók létszámának növelését.⁴

Az előzőekben már utaltam a támogatások célcsoportjának és igénybevevőinek problémájára, azonban dilemmát jelent a támogatással elérni kívánt hatás és a tényleges beruházás hasznossága is. A témával több hazai kutató is foglalkozott az elmúlt években. Béres Attila (2008), Kullmann Ádám (2009), Lóránd Balázs (2009) és az AGENDA (2010) kutatásai egyhangúan rámutattak a támogatások hatásainak árnyoldalaira.⁵ Arra a következtetésre jutottak, hogy a csupán adminisztratív elszámolási kötelezettséggel járó támogatások elnyerése esetén olyan beruházásokat is megvalósítanak a vállalkozások, amelyeket egyébként nem vittek volna véghez, vagy fordítva, amikor az adott beruházás támogatás nélkül is kivitelezhető lenne. Ezt az esetet nevezik a szerzők „holtteher-hatásnak”, amikor a támogatás felváltja a hitellel vagy a saját tőkével való finanszírozást. Véleményem szerint a nega-

tív jelzöt úgy értelmezhetjük, hogy nem a célcsoport fejlesztésére irányul a támogatás, hanem olyan vállalkozásoknak nyújt finanszírozást, amelyek nincsenek rászorulva.

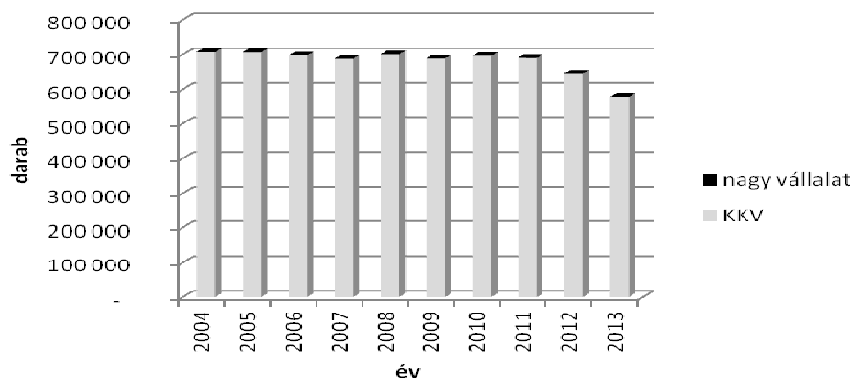
További kedvezőtlen eredményét fogalmazzák meg a helyettesítési hatásnak, amely esetben a kereslet korlátozottsága miatt a támogatott vállalkozások a nem támogatottak rovására fejlődnek, tehát problémát okozhat a célcsoport és a támogatottak körének ellentéte. A gazdaság összteljesítményét elsősorban a nemzetközi piacokon is versenyző szektorokban megvalósuló beruházások növelik.

A kutatás további szakaszában azt is kimutatták, hogy a két hatás egymással is összefüggésben van. Ha nő a helyettesítési hatás, csökken a holtteher-hatás, illetve a helyettesítési hatás csökkenése esetén nőni fog a holtteher-hatás.

3. A kkv-szektor teljesítményének alakulása

Az eddigiekben ismertetett programok és intézkedések hatásait a vállalkozások szintjén egyértelműen pozitív jelzővel illelhetjük, azonban érdemes nemzetgazdasági megközelítésből is megvizsgálni a teljes kkv szektor teljesítménymutatóit. A továbbiakban a makrogazdaság szempontjából jelentős mutatószámok elemzésén keresztül mutatom be hogyan alakult hazánk 2004-es uniós csatlakozása óta az egyes szektorokban működő vállalkozások száma, foglalkoztatottainak létszáma, nettó árbevételük és az általuk realizált bruttó hozzáadott érték.

2. ábra. A vállalkozások számának alakulása (2004–2013)
Figure 2. Changes in the number of enterprises (2004–2013)

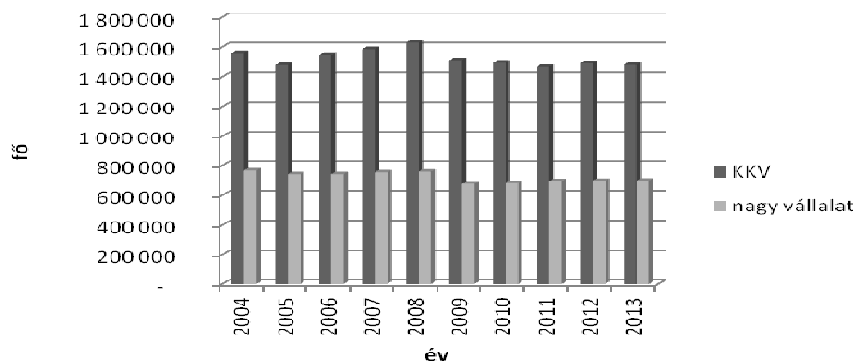
Forrás: Saját szerkesztés KSH adatok alapján

A 2. ábrán látható, hogy az új és a megszűnő vállalkozásokkal korrigált vállalati állományban jelentős változás nem volt érzékelhető az Uniós csatlakozást követően. Ebben az esetben pozitív irányú változást nem tapasztalhatunk, azonban a 3. ábra adataival összevetve arra következtethetünk, hogy a működő kis- és középvállalkozások növekedésnek indultak. Míg a működő kkv-k száma szembetűnően csökkent, addig az általuk foglalkoztatott munkavállalók száma nőtt.

A 3. ábra adatait tovább vizsgálva, a kkv szektor által történő foglalkoztatás tekintetében 2004 után 5%-os visszaesés, majd folyamatos növekedés és 2008-ban újabb, még nagyobb csökkenés tapasztalható. 2010-től kiugró változásokat nem figyelhetünk meg. A 2008-as csökkenés egyértelműen a 2007–2008-as pénzügyi és gazdasági válsággal magyarázható, viszont a 2004-es visszaesést – véleményem szerint – az unióhoz történő csatlakozás eredményezte. A csatlakozással megszűntek a munkavállalók előtt a határok, a szabad

munkaerő áramlást kihasználva sokan kezdtek külföldön dolgozni. Tehát álláspontom szerint 2004-ben nem keresleti, hanem kínálati oldalról magyarázható az alkalmazásban állók létszámának csökkenése.

3. ábra. A vállalati szektor által foglalkoztatottak számának alakulása (2004–2013)
Figure 3. Changes in the number of employees in the corporate sector (2004–2013)

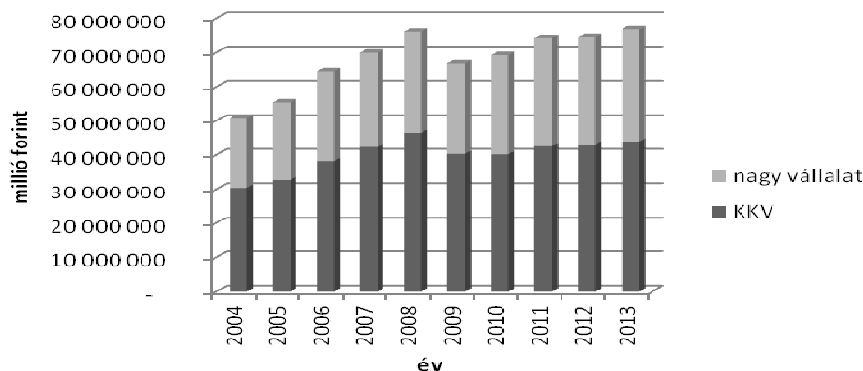
Forrás: Saját szerkesztés KSH adatok alapján

A vállalkozások számának és foglalkoztatottainak vizsgálatát követően nézzük meg a nettó árbevétel és a bruttó hozzáadott érték alakulását.

A 4. ábra jól szemlélteti, hogy 2004 után folyamatosan nőtt a magyar vállalkozások által realizált árbevétel, mind összességében, mind szektoronként. A 2008-as visszaesés itt is megfigyelhető, azonban 2009-től újra növekedésnek indult a vállalkozások árbevétele, néhány év alatt elérve a válság előtti állapotot.

A kis- és középvállalkozásokat valamint a nagyvállalatokat összehasonlítva látható az előbbieken már említett tény, hogy a kkv szektornak köszönhető a teljes vállalati forgalom közel kétharmad része.

4. ábra. A vállalati szektor által realizált árbevétel alakulása (2004–2013)
Figure 4. Changes in the revenue of the corporate sector (2004–2013)

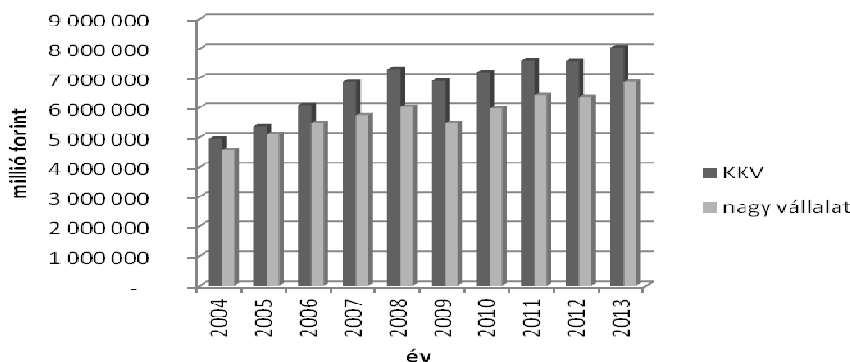

Forrás: Saját szerkesztés KSH adatok alapján

Az 5. ábra a bruttó hozzáadott érték vonatkozásában hasonlítja össze éves bontásban a két vállalati szektor teljesítményét.⁶

A bruttó hozzáadott értékek idősorának vizsgálata során a nettó árbevétel alakulásához hasonló tendencia figyelhető meg, annyi eltéréssel, hogy ebben az esetben már két év alatt meghaladta a vállalkozások teljesítménye a 2008-as recesszió előtti állapotot.

5. ábra. A vállalati szektor bruttó hozzáadott értékének alakulása (2004–2013)
Figure 5. Changes in the Gross Value Added of the corporate sector (2004–2013)

Forrás: Saját szerkesztés KSH adatok alapján

4. Összefoglalás

A tanulmány alapvetően a kis- és középvállalkozások gazdasági jelentőségére hívja fel a figyelmet, tekintve hogy meghatározó szerepet töltenek be a foglalkoztatásban, a termelésben, a piac működésében, mind hazai, mind uniós szinten egyaránt.

Kutatásom során áttekintettem az előbbieik függvényében nem meglepő módon kiemelkedő figyelmet élvező vállalkozások pénzügyi és nem pénzügyi uniós támogatásait, a jogi és gazdasági környezet szabályozását, a hitelek és támogatások fajtáit.

A tanulmányban bemutatott vizsgálatok eredményeivel ellentétben, az idősorok elemzése során megállapítást nyert, hogy hazánk Uniós csatlakozásának hatásai megfigyelhetőek az aggregált teljesítménymutatók alakulásában, így a foglalkoztatottak számában, a bruttó hozzáadott érték és a nettó árbevétel változásában.

Véleményem szerint, a jelen tanulmány és az említett felmérések ellentmondásos eredményei azzal magyarázhatóak, hogy az egyes kutatások kifejezetten a támogatott vállalkozások mutatóit vizsgálták, míg saját vizsgálatomat a nemzetgazdaság egészére végeztem.

Összességében azt mondhatjuk, hogy pozitív változáson ment keresztül a magyar gazdaság az uniós csatlakozásunk óta, azonban negatívumként meg kell említeni a támogatások nem megfelelő elosztásának, a célcsoport és a támogatott vállalkozások ellentétének problémáját.

JEGYZETEK

1. Gyurcsik Petronella–Pataki László (2016): A kkv szektor tőkehelyzetének elemzése, A magyar gazdaság és társadalom a 21. század globalizálódó világában Konferencia kötet I., pp. 154–162.
2. Európai Bizottság weboldala. Letöltve: (http://ec.europa.eu/regional_policy/hu/policy/themes/sme-competitiveness/)
3. HÉTFA Elemző Központ, Csengödi Sándor (2013): KKV-k versenyképessége, korábbi tapasztalatok és értékelési eredmények áttekintése.
4. Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet (2013): Hatásvizsgálat a komplex vállalati technológiafejlesztés kis- és középvállalkozások számára konstrukcióról.
5. http://figyelo.hu/cikk_print.php?cid=vissza-nem-teritendo-eu-tamogatasok-negativ-nemzetgazdasagi-hatasai
6. A bruttó hozzáadott érték számítása a KSH módszertana alapján: termelési érték- anyag- és energiaköltség- igénybevett szolgáltatás- egyéb szolgáltatás- termék- és termelési adó- egyéb ráfordításként elszámolt jövedéki adó+ termék- és termelési támogatások.

FELHASZNÁLT IRODALOM

2004. évi XXXIV. törvény a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról
- AGENDA Consulting Kft–Expanzió Kft–Közlekedéstudományi Intézet Nonprofit Kft. (2010): KKV-k technológiai fejlesztési célú beruházási támogatási alintézkedés (GVOP 2.1.1.) értékelése. Letöltve: (<https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=30121>)
- Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet (2013): Hatásvizsgálat a komplex vállalati technológia-fejlesztés kis- és középvállalkozások számára konstrukcióról. Letöltve: (www.budapestinstitute.eu/uploads/BI_NFU_GOP211_2013_FINAL1.docx)
- Béres Attila (2008): A Nemzeti Fejlesztési Terv keretében a KKV-k számára megítélt technológia-fejlesztési támogatásoknak a vállalatok beruházásaira és növekedésére gyakorolt hatásainak elemzése. Letöltve: (<https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=29862>)
- Európai Bizottság weboldala. Letöltve: (http://ec.europa.eu/regional_policy/hu/policy/themes/sme-competitiveness/)
- Európai Bizottság: Survey on the access to finance of enterprises (SAFE) (2014)
- Gyurcsik Petronella–Pataki László (2016): A kkv szektor tőkehelyzetének elemzése. A magyar gazdaság és társadalom a 21. század globalizálódó világában Konferencia kötet I., pp. 154–162.
- HÉTFA Elemző Központ, Csengődi Sándor (2013): KKV-k versenyképessége, korábbi tapasztalatok és értékelési eredmények áttekintése Letöltve: (<https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=52427>)
- Illés B. Csaba–Dunay Anna–Pataki László (2012): The impact of EU-accession on the economic support level of farms in Visegrad countries, ANNALS OF THE POLISH ASSOCIATION OF AGRICULTURAL AND AGRIBUSINESS ECONOMISTS 14:(6) pp. 95–98.
- Kullman Ádám (2009): A regionális gazdaságfejlesztés eszközrendszere és magyarországi alkalmazása. PhD-értekezés, ELTE Földtudományi Doktori Iskola.
- Lóránd Balázs (2009): A fejlesztéspolitika sikerességét elősegítő tényezők és a kohéziós országok tapasztalatai Magyarország számára, Tér és Társadalom 23. évf. 2009/2. pp. 213–224.